

GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

Küçük ve mesleki daire olarak İş Sağlığı ve Güvenliği alanında başlıca sorunumuzun; yaklaşımları öğretiler bakış açısı kazandırmak yerine formları ve normları öğretmek olduğunu düşünmekteyim. Normatif; yani kural, kanun ve yaptırım temelli eğitim ve uygulamaların başarıya ulaşmadığını bugün dünya genelinde birçok ülke ve alanda görmekteyiz. Bu durumun farkında olan ülke ve kuruluşlar tam da bu sebepten ötürüdür ki belirlemiş oldukları hedeflerine ulaşmak için öncelikle normları oluşturmak yerine bakış açıları ve yaklaşımları geliştirmekteler. Günümüz dünyasında yaklaşımları belirlemenin ve bakış açıları geliştirmenin, normları ve formları oluşturmaktan önce geldiği, artık tüm dünyaca kabul gören bir gerçektir.

Toplumlar geçmiş yılların oluşturmuş olduğu organizmalardır. Her bir toplumun kendine geçmişten kalan bir mirası vardır. Bu toplumsal miraslar o günün toplumunu şekillendirmekte etken bir unsurdur. Uzun tarihi olan ve kadim kültüre sahip toplumların alışkanlarını, yaşam tarzlarını ve inançlarını değiştirmek kısa süren kolay bir iş değildir. Büyük değişimlerin sembolü olan kavramların bile milletten millete değişen kararsız ve geçici anlamları vardır. Kavramların toplum tarafından anlaşılmasını ve içselleşmesini istediğinizde, bu kavramların zamanında taşımış oldukları yahut “bireylerin” zihin dünyasında ifade etmiş oldukları anlamı değil, belli bir zaman diliminde “kitlesel” olarak ifade ettikleri anlamı bilmek gerekmektedir. Toplum içerisinde aynı kavramlar çeşitli toplumsal tabakalar için başka başka anlamlar ifade edebilirler. Toplumun çeşitli tabakaları görünürde aynı kelimeleri kullanırlar, fakat konuştukları lisan aynı olmayabilir. Bunun yanı sıra aynı devirde aynı medeniyet seviyesinde; fakat farklı ırklardan meydana gelmiş kavimlerde aynı kavramların birbirine hiç benzemeyen düşünceleri ifade ettiklerini de görmek mümkündür. Kavramları, normlara dönüştürmeden önce zihinsel zeminde çağrışımlarının doğru yer almasını sağlamak gerekmektedir. Bunu sağladıktan sonra sırada bu kavramlara yönelik bakış açıları geliştirmek ve yaklaşımları belirlemek vardır. Daha iyi anlatabilmek adına bu noktadan sonra konuyu biraz somutlaştırarak ele almanın daha doğru

olacağını düşünüyorum.

Ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği kavramı yukarıda tanımlamasını yapmış olduğumuz “normatif” yapıya sahiptir. Devlet düzeyinde konunun bu şekilde ele alınıyor olması haliyle kavram üzerine konuşan, tartışan ve uygulayıcısı olan kişilerin kavrama normatif yaklaşımını doğal kılmaktadır. Uygulama sahasına yön veren etken faktör kanun olduğunda, belirleyici gücün de devlet olması beklenen ve zaruri bir durumdur. Böyle bir durumda verilen eğitimlerin, saha pratiklerinin

yetiştirilmeye çalışan insanların ve bakış açılarının tamamen normatif olması (kanun gereği olması) elbette hiçbir zaman sağlıklı sonuçlara gebe olmayacaktır. Teorik anlamda İş Sağlığı ve Güvenliği bölümlerinin vermiş oldukları eğitimlerden, uzmanlık kursunda verilen eğitimlere ve oradan da sahada verilen çalışan eğitimlerine kadar tamamı kanun ve mevzuat güdümünde şekillenmektedir.

Böyle bir yaklaşım ile motamot bir eğitim alan ve pratik yaklaşımı bu şekilde olan meslek insanlarının toplumun katmanla-

rına doğru hitap edebilmesi ve bu hitap ile toplumun güvenlik konusunu içselleştirmesi elbette mümkün olamamaktadır. Sorunu uygulamalarda aramak yerine başların kaldırılıp sorunun yaklaşım sorunu olduğunun görülmesi gerekmektedir. Kanun yapmak ve bu kanunu uygulamak profesyonel, sürdürülebilir ve bütünsel bir çözüm değildir. Mevcut sistemin denklemi kanun ve kaza üzerine kurulmuştur. Kanun var kaza yok ise problem yok, kanun var kaza var ise kanun da eksiklik var gibi bir formülden bahsedil-

mektedir. Bu formülün başarıya ulaşması bilimsel olarak mümkün değildir. Dinamik ve birçok parametreye sahip örüntülü bir yaşamı, salt normların marifeti ile iyiye, doğruya sevk etmek, kendi içinde olasılık besleyen ve realitesi olan bir yaklaşımdan oldukça uzaktır. Normatif inançlar ve düşünceler ile pratikte sağlıklı sonuçlara varılamayacağını tekrardan hatırlatarak, yazımın devamında faydalı olduğunu ve ufuk açabileceğini düşündüğüm güvenlik yaklaşımlarından bahsetmek istiyorum.

HİBRİT YAKLAŞIM

Bu yaklaşımda güvenliğin sağlanabilmesi için zayıf noktaların güçlendirilmesi, güçlendirilemeyen noktalardan doğabilecek olası sorunların olabildiğince çözülmesi gerekmektedir. Burada güvenlik, hibrit bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır. “Koruma” ve “Güçlendirme”. Koruma “yukarıdan-aşağıya” bir yaklaşımı ifade eder ve insanların tehditler ile karşı karşıya olduklarını kabul eder. (Örneğin, doğal afetler, finansal krizler, sosyal sorunlar, sağlık problemleri ve çatışmalar) Bu nedenle insanları sistematik, kapsamlı ve önleyici bir şekilde korumayı hedef alır. Devletler Böyle bir koruyucu yapıyı uygulamakta öncelikli sorumluluğa sahiptir. Diğer sacayaklarından bir diğeri olan “Güçlendirme” ise insanların yeteneklerini geliştirmeyi hedefler ve böylece bireyi ve toplumu bilgilendirerek doğru seçimler yapmalarını sağlar. Güçlendirilen insanlar, potansiyellerini tam olarak geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda kendileri için olduğu kadar başkaları için de güvenliği sağlamanın yollarını arar ve gelişim sürecine gönüllü katılım gösterirler. Bu ikili yaklaşım çocuk gelişimi ve eğitiminde de karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar henüz kendi kendilerini koruyabilecek yetilere sahip değilken ebeveynleri onların sıfır korunma yetisine sahip olduğunu var sayar ve güvenlik tedbirlerinin tamamını kendisi üstlenir. Çocuklar büyüme ve gelişim gösterdikçe ebeveynler koruma ile birlikte onların kendi kendilerini koruyabilecekleri güvenlik bilgilerini

de öğretmeye başlarlar. Bu tarz bir yaklaşım güvensiz güvenlik denetimlerinin son bulmasına yardımcı olur. Hibrit yaklaşım kişileri korumanın yanı sıra onların güvenli olan davranışlara karar verebilecek bir yeti seviyesine ulaşmasını esas alır. Bu durum kişiye balık vermek ile balık tutmayı öğretmek arasındaki fark gibidir.

MULTİ LAYER SECURITY (ÇOK KATMANLI GÜVENLİK)

İnsan güvenliği, hem tehditlerin hem de karşılıkların birbirine bağlılığını vurgular. Yani insan güvenliğine yönelik tehditler karşılıklı olarak takviye edici ve birbiri ile bağıntılıdır.

Her tehdidin domino etkisiyle birbirine bağlı olması, her birinin bir diğerini beslediği anlamını taşır. Böyle bir durumda riskleri ortadan kaldırmak, birbirini tamamlayan ve birlikte etkileşimli çalışan farklı güvenlik sistemleri ile olasıdır.

Bu tür bir yapıya çok katmanlı güvenlik "Multi Layer Security" denilmektedir. Sel suyunu engelleyen ardışık bentler gibi; her katman, bir sonraki katmana geçilmeden önce sorunun bir kısmını çözmüş olacaktır.

Süreç aile içi özel yaşamdan başlayıp birbiriyle ilintili ve birbirini tamamlayıcı bireysel ve toplumsal tüm konuları daire içine aldığından, (eğitim, sosyal yaşam, sağlık politikaları, sosyal politikalar, kültürel farklılıklar, coğrafi şartlar, ekonomik refah vs.) en son katman olan iş yerine gelin-

diğinde tehditler sönümlenmiş olacaktır. Bu yaklaşım kazaların multi faktöriyel (çok faktörlü) olduğunu kabul ederek, birçok faktöre bağlı gelişen kazaların, çok katmanlı bir güvenlik sistemi ile önlenebileceğini savunur. Bu yaklaşımda salt iş yeri ve işçi yoktur. Aksine merkeze insanı alır ve insanın etkileşim halinde olduğu tüm olguları bir bütün olarak değerlendirir, kazaya çıkan yolda sel bentleri misali birbiri ile etkileşimli tedbirlerin alınmasını öngörür. Bu tedbir yaklaşımı, bentlerini hiçbir zaman iş yerinin kapısı ile çalışma tezgahı arasında konumlandırmaz. Konumlandırmaya özel yaşamdan, sosyal yaşama; fiziksel etkenlerden, ekonomik etkenlere kadar geniş bir düzlemde yer verir.

RISK TOPLUMU KURAMI

Ulrich Beck'in bu kuramı güvenlik yaklaşımlarına sosyolojik anlamda farklı bir boyut kazandırmış önemli bir teoridir. Beck'e göre Küresel risk çağında sanayi modernliğinin teorik ve politik paradigması başarısızlığa uğramıştır, çağ değiştiği için artık yeni paradigmalara gerek duyulmaktadır. Bu süreç tamamlanmamış bir öğrenme sürecidir ve keza faturası çok ağır ödenmektedir. Eski yöntemlerin geçersiz olduğu bu süreçte riskler karşısında güvenilecek yeni kurumlara ihtiyaç duyulmuş, riskler uzmanlara bağımlılığı artırmış ve risk toplumunun en belirgin özelliklerinden biri de belirsizlik, tahmin edilemezlik olmuştur. Beck, toplumun belirsiz risklerden oluştuğu ve tekno-endüstriyel gelişimin de bu riskleri desteklediği

görüşündedir. Risk toplumunda görülen bu belirsizliklerin, tehlikelerin boyutlarının kestirilemeyeceğini, bu durumda da geçmişin geleceği belirleme gücünü yitirdiğini, kurgusal bir gelecek beklentisinin doğduğunu belirtmektedir. Teoriye göre bu aşamada geleceğe yönelik belirsizlikler ve tehlikeler karşısında önceden tahminlere gerek duyulmaktadır ve bu da uzmanlara duyulan ihtiyacın artmasına neden olmaktadır. Ancak Beck, riskler konusunda uzmanlaşmanın tamamen deneyimlerle ve yaşayarak mümkün olacağını ve daha önce mevcut olmayan ve ilk kez karşılaşılan tehlikeler ve riskler karşısında fikir üretebilmenin, önerilerde bulunmanın ya da

yol göstermenin oldukça zor göründüğünü söylemektedir.

Ona göre riskler insan yapımı karışımlardır, siyasetin, ahlakın, matematiğin, teknolojinin, kültürel tanımların, kabullerin birleşimidir ve risk toplumu da bir karışım toplumdur, dünya risk toplumu, kendi kendini anlamaya başlayınca bilinçli bir toplum haline gelecektir. Risk toplumunun alınan ortak kararlar sonucu ortaya çıktığını belirten Beck, risklerin ortaya çıkış koşullarını “üretilmiş belirsizlikler” kavramı ile açıklamaktadır. Bunu iki şekilde açıklamaktadır: ona göre fazla bilgi yeni risklerin kaynağı olabilmektedir, bu da, bilginin kimin elinde olduğuna ve nasıl

kullanıldığına bağlıdır. Tam tersi olarak riskler bilinçsizlik sonucu da ortaya çıkabilmektedir.

Karar sürecine katılım için yeterince bilgili olmamak ya da bilinçsizlik ve bilgisizlik ile yanlış kararlar alarak “üretilmiş belirsizliklere” yol açmak. Beck, fazla bilginin de bilinçsizlik ve bilgisizliğin de türlü şekillerde risk oluşumuna yol açacağını vurgulamaktadır. Modern toplumda kararlara bağlı üretilen belirsizliklerin yanında sanayi toplumunun kontrol yapılarından sıyrılmış tehlikeleri de riskin ortaya çıkışında etkili görmektedir. Sanayi toplumunun kontrol mekanizmalarının yetersizliği ve küreselleşme çağında alınan kararların birbi-

rinden farklı oluşu Beck'e göre insanları, kontrol altına alınmanın zor olduğu bir risk çatışması ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Beck, risk çağının insanlara yeterli bilgi kaynaklarına sahip olmadan yaşamlarını etkileyecek yaşamsal kararlar alma gibi ağır bir görev yüklediği iddiasındadır. Ona göre risk toplumu kendi kaderi üzerinde bir çeşit kumar oynamaktadır ve teknolojinin görülemeyen, ölçülemeyen yan etkileri karşısında birey kendi başına karar vermek durumundadır.

Tekniğin hızla ilerlemesi, teknolojik gelişmelerin hız kazanması Beck'e göre yeterince sorgulanmadan ve üzerinde düşünülmeden alınan kararlar sonucu gerçekleşmektedir. Bunun sonrasını da risklerin, tehlikelerin ve tehditlerin çoğaldığı bir aşama olarak tanımlamaktadır. Beck, buna "örgütlenmiş sorumsuzluk" demektedir. Ona göre olası sorunlar "görünmeyen yan etkiler" adı ile arka plana atılmakta, sorumluluk kimse tarafından üstlenilmeyerek "örgütlenmiş sorumsuzluk" şekline dönüşmekte ve ortaya çıkan riskler bütün insanları ve doğayı etkileyecek bir "risk kaderi"ne dönüşmektedir. Beck'in tanımladığı riskler, sanayi toplumunda görülen riskler ve onlarla başa çıkma yollarından farklı

görülmektedir. Teknik alanda gerçekleşen bu hızlı ilerlemeler ve sonrasında ortaya çıkan sorunlar için getirdiği öneride tekniğin gelişme hızının yavaşlatılmasını, bu şekilde ilerleyişin yeniden gözden geçirilme imkânının doğacağını söylemektedir. Ona göre hem ekonomik hem de toplumsal felakatlere yol açmadan devam etmenin tek yolu "tekniğe evet, kullanımına hayır" diyebilmektir.

SONUÇ

Pratikte karşılaşılan her bir olayın ve olgunun kanunda ki yerini ve karşılığını sorgulamak düzeyinde ilerleyen normatif güvenlik süreci, toplumsal güvenlik kültürü anlamında herhangi bir katkı sağlamakla birlikte bizi sürekli olarak geriye atmaktadır. Toplumsal gelişim ve ilerleme için yaklaşım belirlemenin ve bakış açıları geliştirmenin, norm oluşturmak ve onları öğrenmekten önce geldiğini anlamamız, yolun başında sağlıklı ve dev bir adım atmamızı sağlayacaktır. Sistemi bu şekilde kurgulamak, meselelere doğru bakmamız ve yorumla-

mamız açısından oldukça hayati bir nitelik taşımaktadır. Bu toplumsal değeri oluşturmanın yolu ise evvela meslek uygulayıcılarının doğru bakmasını ve yorumlamasını sağlamaktan geçmektedir. Toplumun tüm katmanlarına aynı kavramlar ile hitap edip, aynı çağrışımları sağlamak için yetişmiş meslek uygulayıcılarının varlığı oldukça elzemdir. Kavramların zihin dünyasında doğru çağrışımlarını sağlamanın ve toplumsal bilinçlenmenin yegane yolu budur. Normatif bilgileri öğrenmek yerine bütünsel değerlendirmeyi, yorum yetisini, analiz - sentez yapabilmeyi ve bakış açıları geliştirmeyi esas almak bizi sağlıklı bir sonuca ulaştıracaktır.

Diğer türlü öğretiyi kanun üzerinden oluşturarak bütün dinamik yapıyı kanuna hamletmek ancak ve ancak günü kurtarmaya çalışmak olur. Böyle bir yaklaşım ise susayan ve susadıkça deniz suyu içen, susuzluğu giderek artan ve her defasında susuzluğuna deniz suyunda çare arayan ve nihayet hayatı ölüm ile son bulan adamın durumuna benzer. Böyle bir sondan sakınmak için hızlıca "normlardan kurtulup" bakış açımızı genişletmemiz gerekmektedir.

*Sosyoloji Dergisi / 3. Dizi
14. Sayı / 2007 / Risk
Toplumu / Aysu ÇUHACI*

